

ଆସ ବୁଲିଯିବା ଦୁର୍ଗ ବାଉବାଟୀ

ଡ. ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି

ଭାରତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି, ଓଡ଼ିଶା

Digitized by PPRACHIN, SOA

ଆସ ବୁଲିଯିବା ଦୁର୍ଗ ବାରବାଟୀ

ଭାରତ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସମିତି, ଓଡ଼ିଶା

ବହିର ନାମ : ଆସ ବୁଲିଯିବା ଦୁର୍ଗ ବାରବାଟୀ
 ଲେଖକ : ଡ. ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି
 ପ୍ରକାଶନ କାଳ : ୨୦୧୫
 ପ୍ରକାଶକ ଓ ସଂଗ୍ରହକାରୀ : ଭାରତ ଶ୍ଵାସ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି, ଓଡ଼ିଶା
 ସି-୧୨୪ (ଏଚ୍.ଆଇ.ଜି.), ହାଉସିଂ ବୋର୍ଡ
 କଲୋନୀ, ବରମୁଣ୍ଡା, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୫୧୦୦୩,
 ଫୋନ୍-୦୬୭୪-୨୩୫୫୮୯୧
 ମୁଦ୍ରଣ : ବିଶ୍ୱରୂପା, ଭୁବନେଶ୍ୱର
 ଅକ୍ଷର ସଜ୍ଜା ଓ ଲେ-ଆଉଟ୍ : ସାରଦା କୁମାର ସାହୁ
 ମୂଲ୍ୟ : ଟ. ୩୬.୦୦ ମାତ୍ର

Book Name **ASA BULIJIBA DURGA BARABATI**
 Writer **Dr. Jagannath Mohanty**
 Published by **Bharat Gyan Vigyan Samiti, Odisha**
C-124, (HIG) Housing Board Colony,
Baramunda, Bhubaneswar-751003,
Ph.: 0674-2355891
 Edition **2015**
 Pinte at **Biswarupa, Bhubaneswar**
 Price **Rs. 36.00**

ଏହି ପୁସ୍ତିକାଟି ପିଲାମାନଙ୍କର ପଠନ ଅଭ୍ୟାସ ବୃଦ୍ଧି ଅଭିଯାନ (Campaign for Promotion of Reading Habits) ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳିରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ପଠନ ରୁଚିକୁ ଡେଇଁବା ସାଙ୍ଗକୁ ପାଠାଗାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସମିତି ଚରଫରୁ ଏହା ଏକ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଉଦ୍ୟମ ।

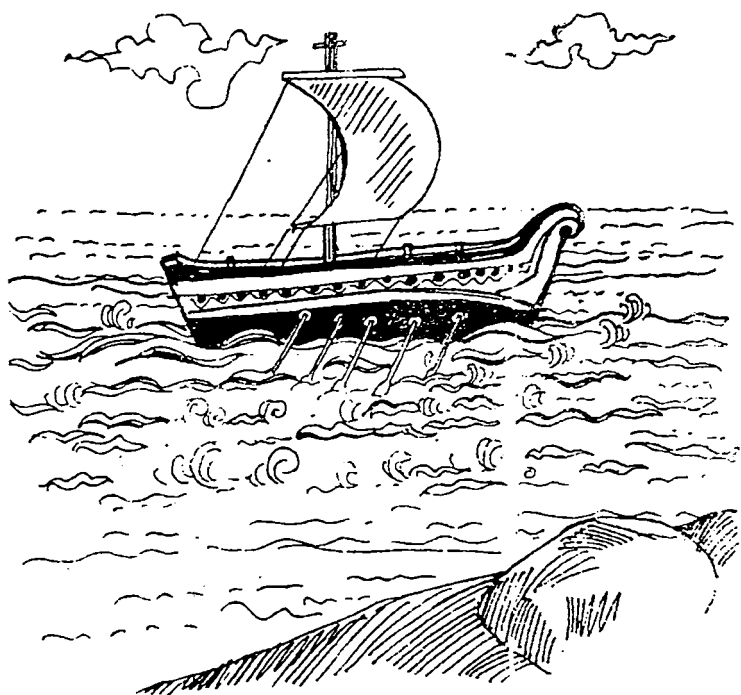
ଆସ ବୁଲିଯିବା ଦୁର୍ଗ ବାରବାଟୀ

ଦଶହରା ପୂଜାବେଳ । ସାରା ରାଜ୍ୟରୁ ବଛା ବଛା ଚିରିଶ ଜଣ ଚାଷୀ ରାଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ । କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେମାନେ ରହି ନୂଆ ନୂଆ ଚାଷ ପ୍ରଣାଳୀ, ନୂଆ ନୂଆ ଫସଲ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । କୃଷି ଅଧ୍ୟାପକ ସୁରେଶ୍ୱରୀବୀରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିଲେ । ସାତ ଦିନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋଚନା ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇ ନୂତନ ଚାଷ ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖୁଥିଲେ । ଭଲ ଫୁଲଫଲର ଉଦ୍ୟାନମାନ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେସବୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ପେଟ ପୂରିଯାଉଥିଲା । ମନ ହେଉଥିଲା - ଏମିତି ଫସଲ କରିପାରିଲେ ଆମ ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟର ଅଭାବ କାହିଁକି ରହନ୍ତା ? ବିଶେଷ କରି ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଜମି, ଜଳର ସୁବିଧା, ନାନା ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ ହୋଇଥିବା ଲୋକ ଓ ବ୍ୟାଙ୍କ ରଣ ଏଥିପାଇଁ ମିଳୁଥିଲାବେଳେ ଆମେ କାହିଁକି ଏତେ ଦରିଦ୍ର ? ଅଣ୍ଟା, ମାଛ, କଦଳୀ ଆଦି ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟରୁ ନ ଆସିଲେ ଆମେ ହଇରାଣ ।

ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା କୃତୀ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଆମ ରାଜ୍ୟର କେତୋଟି ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ, ଗୌରବମୟ କାର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇବା । ଏସବୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ଜାଣିବେ ଏଇ ରାଜ୍ୟର ଅତୀତ

କେତେ ମହାନ ଥିଲା । ଆମର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ କେତେ ଗୁଣୀମାନୀ,
 ବୀର ସାହସୀ ଓ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଥିଲେ । କଳା ସାହିତ୍ୟ, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ,
 ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନେ
 କୃତିତ୍ୱ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗଦାନ
 କରୁଥିବା ଚାଷୀମାନେ ଖଣ୍ଡଗିରି, ଉଦୟଗିରି, ଧଉଳିଗିରି, କୋଣାର୍କ,
 ପୁରୀ, ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର
 ଅଧ୍ୟାପକ ସୁରେଶ୍ୱରୀବାବୁ ରେଭେନ୍ସା ଓ ସଂସ୍କୃତି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର
 ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଏସବୁ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ
 କହୁଥାନ୍ତି, ବୁଝାଉଥାନ୍ତି, ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ପାଳି କରି ସେମାନେ
 ଚାଷୀମାନଙ୍କ ସାଥରେ ସେସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ବାରବାଟୀ
 ଦୁର୍ଗକୁ ଯାଇ ଦେଖିବାକୁ ଅନେକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ତେଣୁ ସେଠାରେ
 ବେଶୀ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା ।

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟାପକ ଶୁଭକାନ୍ତ ବାବୁ
 ସେଦିନ ସୁରେଶ ବାବୁଙ୍କ ସାଥରେ ରହିଲେ । ଚାଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଗର
 ଅତୀତ ଇତିହାସ ଜାଣିବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ବସାଇ ପ୍ରଥମେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର
 ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ କହିଲେ । ସେ ଜଣାଇଲେ କଟକ ସହରକୁ
 ଏକ ହଜାର ବର୍ଷର ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ତ୍ତି କୁହାଯାଉଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରକୃତରେ
 ଏହା ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷର ପୁରୁଣା ସହର । ଯୁରୋପର ଗ୍ରୀସ ରାଜ୍ୟରୁ
 ଆସିଥିଲେ ଜଣେ ବଡ଼ ଐତିହାସିକ ଟଲେମି । ସେ ତାଙ୍କ ଇତିହାସ
 ବହିରେ ମହାନଦୀକୁ “ମାନଦ” ଓ କଟକକୁ “କଟିକର୍ଦ୍ଦମ” କହିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ଅତି ଜଣାଶୁଣା “ପୃଥ୍ବୀ ଇତିହାସ” ବହିଟି ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଟଲେମି ଲେଖିଥିଲେ । ଏହି ବହି ପୃଥ୍ବୀର ସବୁଠୁ ପୁରୁଣା ଇତିହାସ ବହି; ଏକ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଓ ଭୂଗୋଳ ବହି ମଧ୍ୟ ।

ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ସଂପର୍କରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘଟଣା ଲେଖାଯାଇଥାଏ । ସେଥିରେ ଲେଖାଯାଇଛି ଯେ, କଟକ ସହର ପ୍ରଥମେ “ବାରବାଟୀ ଗ୍ରାମ” ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖା ହୋଇଛି - ଏ ରାଜା (ଭୀମ ପରିଚ୍ଛାଏ ବା ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ) ନଗର ଚୌଦ୍ଵାର କଟକେ ବିଜେ କରିଥାନ୍ତି । ଏପରି ଏକ

ଦିନକରେ ରାଜା ଦିବେ କରି ଆସି ମହାନଦୀ ପାରହୋଇ, ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ତୀରେ ଦେଖିଲେ କୋଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡପାଟର ବାରବାଟୀ ଗ୍ରାମର ଦିବେଶ୍ୱର ଦେବଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ଶାମଳ ପକ୍ଷୀଟି ବଗ ମାଡ଼ିବସିଛି । ଏହା ଦେଖି ରାଜା ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଶୁଭଯୋଗ ଦିନରେ ବାରବାଟୀକୁ କଟକ ନାମ ଦେଇ ନଗର କଟକ ଚୌଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଆସିଲେ ଏବଂ ଏ କଟକରେ ରହିଲେ (“ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ” ୧୨୯ପୃ) ସେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ବାହାର ଦେଶକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଯାଇ ବଣିଜ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ କେତେକ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ପାଲବନ୍ଧା ଜାହାଜରେ ସେମାନେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହେଉଥିଲେ । କଟକ ଥିଲା ସେ ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । କେତେକ ପୁରାଣରେ ମଧ୍ୟ ମହାନଦୀକୁ “ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା” ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଏଇ ନଦୀ କୂଳରେ କଟକ ସହର ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ ଥିଲା । ଗଙ୍ଗବଂଶର ତୃତୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ ୧୨୨୯ ମସିହାରେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୁର୍ଗର ପରିସର ବା ଆୟତନ ବାରବାଟି ବା ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଏକର ଜମି । ତେଣୁ ଏହାର ନାମ ବାରବାଟୀ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଏହି ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁସଲମାନ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନେ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ମୁସଲମାନ ଆକ୍ରମଣ ମଧ୍ୟରେ ଲୋପ ପାଇଲା ।

ଏହାପରେ ୧୪୩୫ ରୁ ୧୪୬୭ ମସିହା ଯାଏ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ସମ୍ରାଟ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ । ସେ

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ
ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ପୁଅ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ୧୪୬୭ରୁ
୧୪୯୭ ଯାଏ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ବ ନେଇଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ବୀର
ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ
ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ କମ୍ପିଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ
“ଦରବାର”ରେ ଗାଇଥିଲେ -

“କାଂଚି ଅଭିଯାନେ ଯେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର
ବାଦ୍ୟ ନାଦେ ଦେଇଥିଲା ପ୍ରତିଗିର” ।

କାଂଚି ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ସେ ସେଠାରୁ ରାଜକନ୍ୟା ପଦ୍ମାବତୀ
ଓ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସାଥରେ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର
ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ଵାର ବଟବୃକ୍ଷ ତଳେ ଏହି ଗଣେଶ ପ୍ରତିମୁର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ।
ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ଦୁର୍ଗ
ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପନ କରି ପୂଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ
ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟରେ ମହାନଦୀକୁ ପାର ହୋଇ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ
ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ
ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ ବାରବାଟୀକୁ ରାଜଧାନୀ କରିଥିଲେ । ସେ
୧୪୯୭ ରୁ ୧୫୪୦ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶାସନ କରିଥିଲେ ।
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ରାଜା ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ବୈଷ୍ଣବ
ଦାକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭକ୍ତି ଭାବର
ପ୍ରସାର ଘଟିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କ ବୀରତ୍ବ ଓ ସାହସ କମିଗଲା ।

ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ପୁଅମାନେ ଦୁର୍ବଳ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାଧର କଟକର ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ଡେଇଁ ଯେନାପତି ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ୧୫୬୦ରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନ ଭାର ନେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦିଲ୍ଲୀର ଫାତ୍ତା ଆକବରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆବୁଲ ଫାଜଲ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୁଲି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ଆକାର ପ୍ରକାର ଥାଟ ବାଟର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ସେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଜଣାଶୁଣା “ଆଇନ ଆକବରୀ” ବହିରେ ।

ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଆକବର ଭାରତରେ ଏକ ବିରାଟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବାକୁ ସାହସ କରି ନଥିଲେ । ସେ ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସକଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ବ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନଙ୍କୁ ହତାଭିଷେଦ ପାଇଁ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ କାମନା କରିଥିଲେ । ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ବଙ୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କଲାବେଳେ କଳା ପାହାଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ରାଣୀ ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଚୁର ଧନରତ୍ନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ଲୋକେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି -

“ଥଇଲା କଳାପାହାଡ଼

ଭାଙ୍ଗିଲା ଲୁହାର ବାଡ଼

ପିଇଲା ମହାନଦୀ ପାଣି

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳିରେ ହୀରା ପରଶିଲେ

ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରାଣୀ ।”

ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଏହି ସମ୍ଭାଦ ପାଇଁ କଟକକୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲେ ମାତ୍ର ଯାଜପୁରର ଗୋହିରାଟିକିରାଠାରେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଧାମନଗର ଥାନା ଗେଙ୍ଗୁଟି କୁଳସ୍ଥ) ଘଟିଥିବା ଏକ ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ (ହରାଇଲେ) । ତାଙ୍କ ପରେ ଆଫଗାନ ସୁଲତାନ ସୁଲେମାନ ଖାଁ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଦଖଲ କରି ରହିଲେ । ୧୫୯୦ ମସିହାରେ ଆକବର ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବଙ୍ଗଳା ସହିତ ଓଡ଼ିଶାକୁ ମିଶାଇଦେଲେ । ତେଣୁ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗକୁ ସେ ଦଖଲ କରିନେଲେ । ଏହାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ଚାଲିଲା ।

୧୬୨୫ ମସିହାରେ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ସେହି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀକରି ରଖାଯାଇଥିଲା । ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ମୁସିଦା କୁଲେ ଖାଁଙ୍କ ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ବିଧର୍ମୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ପୁରୀ ମନ୍ଦିରରେ ପଶିପାରି ନଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପତିତପାବନ ନାମରେ ସିଂହଦ୍ୱାର ପାଖରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

୧୬୪୨ ମସିହାରୁ ଓଡ଼ିଶା ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ଇଂରେଜମାନେ କିନ୍ତୁ ବିନା ଯୁଦ୍ଧରେ ୧୮୦୩ ମସିହାରେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ତଥା ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ୧୯୨୮ ମସିହାରୁ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗକୁ ଭାଙ୍ଗି ସେଠାରେ ପଥର ଖଣ୍ଡରେ ଇଂରେଜମାନେ ରହୁଥିବା କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ରୋଡ୍ ତିଆରି କରାଯାଇଥିଲା । ଏମିତିକି କେତେକ ପଥର ସହରର ଧନୀମାନୀ ଲୋକ ଓ ଇଂରେଜ

କର୍ମଚାରୀମାନେ କିରିନେଇ ନିଜ ଘରଦ୍ୱାରରେ ଲଗାଇଥିଲେ । ପୁଣି ବହୁତ ଧନରତ୍ନ ଭୂମିତଳେ ପୋତି ହୋଇଥିବା ଶୁଣି ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚଭୂମିକୁ ଖୋଳି ଦେଇଥିଲେ । ଯେ ଯାହା ପାଇଲେ ସେସବୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କଲେ ଏବଂ ସେସବୁର କିଛି ହିସାବ ରହିଲା ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ଓ ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ ଆମ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତି ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା କେନାଲ, ରେଭିନ୍ୟୁ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଟୟନବୀ ୧୮୭୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ “ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ” ବହିରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସରକାର ପୂର୍ବ ବିଭାଗ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦୁର୍ଗଟିକୁ କେତେଥର ଖୋଳିତାଡ଼ି କେତେକ ମାଟି ଗଦାରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି । ସେସବୁ ତଳେ ପଥରମାନ ପୋତା ଯାଇଛି । ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀରର ପଥରମାନ ଡାକ୍ତରଖାନା ଘର ତିଆରି, ବତୀଘର ତିଆରିରେ ଲାଗିଛି ।

ଗଙ୍ଗାବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଢ଼ାଯାଇଥିବା କେତେ ସୁନ୍ଦର ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସକ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିହାର ଭୂମି ତ କେତେବେଳେ ବିଳାସ ମନ୍ଦିର ତ କେତେବେଳେ ସୈନ୍ୟଛାଉଣୀ ତ କେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀଶାଳା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଶେଷରେ ଏଠାରେ କେତୋଟି ଭଙ୍ଗା ପକ୍ୱାଘର, ପାଚୀର, ମାଟିପଥରର ଗଦା, ଭଙ୍ଗା ମନ୍ଦିର, ମସଜିଦ୍ ଏବେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ।

ଜାଣିବା ଆମେ ଜାତି ଗୌରବର ପୀଠ

ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ପୀଠ ବୀର ବାରବାଟୀ ଆଜି ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଛି । ରାଜାରାଣୀ, ସୁଲତାନ ବେଗମ୍, ସେନା ସେନାପତି ନିଜର ରହଣି ସହିତ ବୀରଦ୍ଵ, ବାହାଦୁରୀ ରୂପ ବିଭବ ଆଦି ଦେଖାଇ ଶେଷରେ କାଳ ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଯାଇଛନ୍ତି । ରାଧାନାଥ ରାୟ ସେଠାରେ ନାଟକ ପରି ଅଭିନୀତ ଚରିତ୍ର ଓ ଅଭିନୟର ଅଳୀକତା ଦେଖାଇ ଲେଖୁଛନ୍ତି,

“କାଳେ କାଳେ କେତେ ଦେଖୁ ସେ ଆସିଲା

ନଶ୍ଵର ନରର ଗାରିମାର ଲୀଳା” ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଇତିହାସର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ହୋଇଛି ଭଗ୍ନ ବାରବାଟୀ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖର ସହିତ ଲେଖୁଛନ୍ତି -

ଏହି ଯେ ସମ୍ମୁଖେ ବାରବାଟୀ ପଦା

ଭାଙ୍ଗିଅଛି ଯହିଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଗଦା

ଥିଲା ଯେହୁ ବୀର ବିହାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ

ଭ୍ରମେ ଆଜି ଜହିଁ ଶ୍ଵାନ ଶିବାଗଣ ।

(ଅବକାଶ ଚିଜନ୍ତା)

ସେଇ କର୍ମଶାଳାରେ ଭାଗ ନେଉଥିବା ଚାଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଥିଲେ ସୁରବାବୁ । ତାଙ୍କର ସବୁକଥା ଭଲକରି ଜାଣିବାରେ

ଆଗ୍ରହ । ତାଙ୍କ ସାଥରେ କେହି କଥା ହେଲେ, ଭିତରକୁ ଯାଇ ସବୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଚାଷକାମରେ ସେ ପକ୍ଷୀ । କାହା କଥାରେ ଭାସିଯା'ନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁକଥା ନିଜେ ବୁଝି ମନକୁ ପାଇଲେ କରନ୍ତି । ଚାଷରେ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରିବା ଆଉ ନୂଆ କିଛି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଦେଖିବାରେ ତାଙ୍କ ଝୁଙ୍କ ବେଶୀ । ତେଣୁ ସେ ତାଙ୍କ ଜମିରେ ସବୁରିଙ୍କଠାରୁ ଭଲ ଫସଲ ପା'ନ୍ତି । ନୂଆ ନୂଆ ଫୁଲ ଫଳ ଫଳାନ୍ତି ।

କର୍ମଶାଳାରେ ମଧ୍ୟ କେହି କୃଷି ବିଜ୍ଞାନୀ କିମ୍ବା କେଉଁ ଅଧ୍ୟାପକ କିଛି କହି ସାରିଲେ, ସେ ତନ୍ମୁ ତନ୍ମୁ କରି ସବୁ ବୁଝନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଚାରି ନିଜ ମନର ସନ୍ଦେହ ଦୂରକରନ୍ତି । ଶୁଭକାନ୍ତ ବାବୁ ଆଗ ଦିନ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ବିଷୟରେ ଯାହାସବୁ କହିଥିଲେ ସେଥିରେ ଅନେକଙ୍କର ମନ

ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ସୁରବାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଜାଣିବାରେ ଜିଦ୍ । ଆମ ଜାତିର ଏତେ ବଡ଼ କାର୍ତ୍ତିକୁ ଏମିତି ମାଟିପଥର ଗଦାରେ ପରିଣତ କଲେ କିଏ ? କାହିଁକି ? କିପରି ? ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ପାଇବାରେ ନହୋଡ଼ିବନ୍ତା । ତେଣୁ ସୁରବାରୁ ତା ଆରଦିନ କର୍ମଶାଳା ଆରମ୍ଭରେ ପଚାରିଲେ - ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ କଥା ଆଉ କିଏ ଅଧିକ କହି ପାରିବେ, ତାଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତୁ, ସେ ଆମକୁ ସବୁ ବୁଝାଇଦେବେ ।

ସୁରେଶବାରୁ ଆଉ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅବିନାଶବାରୁଙ୍କୁ ବାରବାଟୀ କଥା କହିବାକୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ଅବିନାଶବାରୁ କହିଲେ - “ମୁଁ ଯାହା କହିବି, ସେଥିରେ ଯେଉଁଠି ଆପଣମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା, ପଚାରିବେ । ସେମିତି ଯେଉଁଠି ଅଧିକ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିବେ, କହିବେ । ମୁଁ ସେଥିରେ ଭାରି ଖୁସି ହେବି ।” କଟକ ସହର ଯେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷର ପୁରୁଣା, ଏହା ଟଲେମାଙ୍କଠାରୁ ମାଦଳା-ପାଞ୍ଜିଯାଏ, ସମସ୍ତେ କହିଛନ୍ତି । ଏ ସବୁର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି ଭଙ୍ଗା ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ । ତା ପୂର୍ବରୁ ଚୌଦ୍ୱାରଠାରେ ବିଡ଼ାନାସୀ କଟକ ଥିଲା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ପଟେ ମହାନଦୀ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଟେ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ଯୋଗୁଁ ଆଜିର କଟକ ଏକ ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ ମନେ ହେଲା ନାହିଁ ରାଜଧାନୀ ପାଇଁ । ଦିଲ୍ଲୀ ନବାବ ଆକବରଙ୍କ ଦରବାରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଥିବା ଆବୁଲ ଫଜଲ ତାଙ୍କ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ “ଆଇନ ଆକବରୀରେ” ଓଡ଼ିଶାର ବହୁକଥା କହିଛନ୍ତି । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ ଚୌଦ୍ୱାରରୁ କଟକକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇନେବାକୁ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଆଫଗାନ ପଠାଣମାନଙ୍କ

ଆକ୍ରମଣ ଯୋଗୁଁ କଟକକୁ ସେ ନିରାପଦ ମନେ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ କଟକରେ ସେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଥିଲେ ।

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ହୋଇଥିଲା ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ରଙ୍ଗଶାଳା । କେତେ ନାଟକ ଏଠାରେ ଅଭିନୀତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏହା କୋଳରେ ବହୁ ରାଜାରାଣୀ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ଏଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଅଭିଯାନରେ ବାହାରିଥିଲେ । ବୀରବାଦ୍ୟ ବାଜି ଗଗନ ପବନ ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା ।

ତେଣୁ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ଗାଇଥିଲେ -

“ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗେ ଉଡୁନାହିଁ ଧ୍ବଜା
ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗେ ବାଜୁନାହିଁ ବାଜା
ସୁପ୍ତ ବାରବାଟୀ ମୃତ ଶୈଳ ପ୍ରାୟ
କାନ୍ଦେ ପଡ଼ି ଘୋର କଷଣେ ।”

ଏବେ ତାର ମୃତ ପ୍ରସ୍ତର ଓ ମାଟି ଗଦାମାନ ଅତୀତର ସାମୟି ପରି ପଡ଼ି ରହିଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ବାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ବହୁ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କେତେ ମୁସଲମାନ ଶାସକ ଏହି ଦୁର୍ଗରେ ରହିଥିଲେ ହେଁ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି କରିନଥିଲେ । ବହୁକାଳ ଧରି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ରହିଥିବାରୁ ଏହା

“ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରାଜଧାନୀ” ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଜଣେ ସାହେବ ବୁଟନ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସେ “ମାକନ୍ଦର” କିମ୍ବା “ମାଲକନ୍ଦା” (ମୁକୁନ୍ଦଦେବ)ଙ୍କର ଦରବାର ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ମର୍କଙ୍କ ପରି କେତେକ ଇଂରେଜ ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ବିଳାତ ରାଜରାଣୀ ରହୁଥିବା ଉଲ୍ଲାସର କ୍ୟାସଲ ସହ ତୁଳନୀୟ ଥିଲା । ଆବୁଲ ଫଜଲ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉକ୍ତ ଡ୍ରମାଟିକରେ ବାରବାଟୀର ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ବିଷୟରେ ବହୁକଥା କହିଛନ୍ତି ।

ସୁରବାରୁ କହିଲେ - ଆଜ୍ଞା ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମକୁ ଅଧିକ କୁହନ୍ତୁ । ସେତେବେଳେ ଏହା କିପରି ଥିଲା ?

ଅବିନାଶବାରୁ କହିଲେ - ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ହେଲା ନଅମହଲାର କୋଠାଘର । ଏହା ଥିଲା ମୂଲ୍ୟବାନ ପଥରରେ ନିର୍ମିତ ମନଲୋଭା କୀର୍ତ୍ତି । କେତେକଙ୍କ ମତରେ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଧଳା ମୁଗୁନି ପଥରରେ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ସବାତଳ ମହଲାରେ ହାତୀ, ଓଟ, ଘୋଡ଼ା ଆଦି ପଶୁମାନେ ରହୁଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ମହଲାରେ ବହୁକ, ଗୁଳିଗୁଳା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହାତହତିଆର ସବୁ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ମହଲାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରହରୀ ଓ ଦୁର୍ଗରକ୍ଷୀମାନେ ରହୁଥିଲେ । ତୃତୀୟ ମହଲାରେ ଦ୍ଵାରୀ, ଦୂତ, ଆଜ୍ଞାବହ କର୍ମଚାରୀମାନେ ରହୁଥିଲେ । ଚତୁର୍ଥ ମହଲାରେ କୁଶଳୀ କାରୀଗର ଆଉ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରହୁଥିଲେ । ପଞ୍ଚମ ମହଲାରେ ରହିଥିଲା ରକ୍ଷନଶାଳୀ, ଭୋଜନାଳୟ ଇତ୍ୟାଦି । ଷଷ୍ଠ ମହଲାରେ ରାଜାଙ୍କର ଦରବାର, ଅତିଥିଗଣ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜାଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନମାନ ରହିଥିଲା । ସପ୍ତମ

ମହଲାରେ ରାଜାଙ୍କ ପାରିବାରିକ ଓ ଗୋପନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ଅଷ୍ଟମ ମହଲାରେ ରାଜଉଆସର ରାଣୀମାନେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହିଳାମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ନବମ ମହଲାରେ ଥିଲା ରାଜାଙ୍କର ଶୟନକକ୍ଷ ଓ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ ।

ସୁରବାବୁ ପଚାରିଲେ - ଅଧ୍ୟାପକବାବୁ ସେତେବେଳେ କ'ଣ ଏମିତି ଯନ୍ତ୍ରୀ, ଲୁହାଛଡ଼, ସିମେଣ୍ଟ ଆଦି ଥିଲା ?

ଅଧ୍ୟାପକ ଅବିନାଶବାବୁ ବୁଝାଇଲେ - ସେତେବେଳେ ଯଦି ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା, ଯନ୍ତ୍ରୀ, ଲୁହା, ସିମେଣ୍ଟ ଆଦି ନଥିଲା ବୋଲି କିମିତି କହିବା ? ବିଶୁ ମହାରଣା, ଧର୍ମପଦ ପରି କାରିଗର ଥିଲେ । ଲୁହା ତ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ସିମେଣ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ତୁନ ଓ ଗୁଡ଼ ମିଶାଇ ସିମେଣ୍ଟ ପରି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଜଣେ ବଡ଼ ଐତିହାସିକ ଡଃ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଲାଲ ମିତ୍ର ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ରଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଥିଲା ଯେ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ନଅମହଲାର ନ ହୋଇ ନଅ ଧାଡ଼ି ବା ଦାଣ୍ଡରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । କାରଣ ସେହି ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ଏତେ ଲୋକ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ରହଣି ଓ ନିରାପତ୍ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥିବ । ଧାଡ଼ିରେ ଏମିତି ପକ୍ଷୀଘର ତୋଳା ଯାଇ ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଚଳିବା, ଏମତିକି ହାତ-ହତିଆର ସବୁ ରଖିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁବିଧାଜନକ କରାଯାଇଥିବ । ସେସବୁ ଧାଡ଼ି ଘର ମଝିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଗଣା ବା ପଡ଼ିଆମାନ ଥିବ ବୋଲି ସେ ଅନୁମାନ କରିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଗଣା

ବା ପଡ଼ିଆମାନ ଥିବ ବୋଲି ସେ ଅନୁମାନ କରିଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଆବୁଲ ଫଜଲ ନିଜେ ୯ ମହଲାର ପକ୍କାଘର ଦେଖି ଏହା ଲେଖିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ କେବଳ ଅନୁମାନ କରି ଏହା କହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣମାନେ କହନ୍ତୁ - କାହାକୁ ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା - ଅନୁମାନ ନା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତି ।

ସମସ୍ତେ କହି ଉଠିଲେ - ଯାହା ନିଜ ଆଖିରେ ଫଜଲ ଦେଖି ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାକୁ ତ ସତ ମାନିବା । ସୁରବାବୁ କହିଲେ, ଆମର ପରା କଥାରେ ଅଛି -

ଯାହା ନ ଦେଖିବ ବେନିନୟନେ

ପରତେ ନ ଯିବ ଗୁରୁ ବଚନେ ।

ସମସ୍ତେ ହିଁ ଉଠିଲେ । ଆଉ ଜଣେ ଚାଷୀ ନବଘନବାବୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ - ରାଜାଘର କଥା । ସମସ୍ତଙ୍କ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ଘରେ କେମିତି ଚଳିବେ ବା ? ରାଜା ପୁଣି ଏକ ମହଲା ଘରେ ଚଳିବେ ?

ସମସ୍ତେ ପୁଣି ହସି ତାଳି ମାରି କଥାଟିକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ।

ଅବିନାଶବାବୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ - ଆବୁଲ ଫଜଲ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ନିଜେ ଦେଖି ତାର ଭୁରୁଭୁରି ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ଓ ସମ୍ମାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ହିଁ ଉପଯୁକ୍ତ । ଏବେ ଆମେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଆଉ ଜଣେ ସାହେବ ଷଲିଙ୍ଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣନା ।

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ଦୁଇଟି ପଥର ପାଟିରୀ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବାହାରେ
 ଓ ଅନ୍ୟଟି ଭିତର ପଟକୁ । ସେଇ ପାଟିରୀ ଦୁଇଟି ଯେମିତି ଉଜ୍ଜ,
 ସେମିତି ମଜଭୁତ । ବାହାର ପାଟିରୀ ଦୁର୍ଗ ଚାରିପଟେ ଘେରି ରହିଥିଲା ।
 ଦୁଇଟିଯାକ ପାଟିରୀ ଖୁବ୍ ଓସାରିଆ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଭିତର ପାଟିରୀର
 ଲମ୍ବ ଥିଲା ୨୧୫୦ ଫୁଟ ଓ ଓସାର ୧୮୮୦ ଫୁଟ । ଏହି ପାଟିରୀଦ୍ୱାରା
 ଘେରା କ୍ଷେତ୍ରଟି ଆୟତାକାର ଓ ଚାରିକୋଣିଆ ବାହାର ପାଟିରୀର ପୂର୍ବ
 ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଦ୍ୱାର ଥିଲା । ୧୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅହମ୍ମଦ
 ସାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦ୍ୱାରକୁ ଆହୁରି ବଡ଼ ଓ ସୁଦୃଢ଼ କରାଯାଇଥିଲା ।
 ଏହି ଦ୍ୱାରଦେଶର ଦୁଇ ପାଖରେ ଅତି ଉଜ୍ଜ ଓ ବର୍ଗାକାର ପକ୍ଷୀଘର
 ଥିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷୀଘରର ଉପର ଭାଗ ବା ଛାତ ଭିତର ଆଡ଼କୁ
 ଟିକିଏ ନୁଆଁଣିଆ ହୋଇଥିଲା । ବାହାର ପାଟିରୀକୁ ଘେରି ରହିଥିଲା
 ଗୋଟିଏ ଅତି ବଡ଼ ପରିଖା । ଏହି ପରିଖାର ଓସାର ୨୨୦ ଫୁଟ ଆଉ
 ଏହା ସର୍ବଦା ଗଭୀର ଜଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଏହି ଜଳରେ ହିଂସ୍ର
 କୁମ୍ଭୀରମାନ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ରହୁଥିଲେ । ଦୁର୍ଗ ଅଗଣାରେ ଗୋଟିଏ
 ଉଜ୍ଜ ମଞ୍ଚ ଓ ତା ଉପରେ ଏକ ବିରାଟ ମିନାର ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଏହା
 ଉପରେ ଏକ ପାତାକା ସ୍ତମ୍ଭ ରହି ସେଠାରେ ସର୍ବଦା ଗୋଟି, ପତାକା
 ଉଡୁଥିଲା ।

ସୁରବାବୁ ପଚାରିଲେ - ଏତେ କୁମ୍ଭୀର କାହିଁକି ରଖାଯାଇଥିଲା ?
 ସେମାନେ ତ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ, ମଣିଷଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବେ ।

ଅବିନାଶବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ - ସେଥିପାଇଁ ତ କୁମ୍ଭୀରମାନେ
 ଗଢ଼ଖାଇରେ ରହିଥିଲେ । ସେମାନେ ଶତ୍ରୁ ମୁହଁରୁ ଦୁର୍ଗକୁ ସୁରକ୍ଷା

ଦେଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ତ କୁମ୍ଭୀରକୁ ପ୍ରାଣର ଭୟ । ସେମାନେ ଗଡ଼ଖାଇକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଇ, କୁମ୍ଭୀରଗୁଡ଼ିକୁ ମାରି ଦେଇଥିଲେ । କେତେକଙ୍କୁ ମହାନଦୀରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । କେତେ ବର୍ଷ ଧରି ତ ଦୁର୍ଗକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ସୈନ୍ୟଛାଉଣୀ ହେଲା ।

ସୁରବୀରୁ ଅବାକ୍ ହୋଇ ପଚାରିଲେ - କ'ଣ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦୁର୍ଗରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ରହିଲେ ? କି କଥା !

କେମିତି ପୁଣି ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା ଏହି ଦୁର୍ଗକୁ, ଶୁଣିବ ? ଅବିନାଶବାବୁ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହିଲେ ।

ସମସ୍ତେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ତାଙ୍କୁ ସେ ଜଣାଇଲେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ମନ୍ଦିର କୋଠରୀରେ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅ ନଜରବନ୍ଦୀ ରହିଲେ । ପୁଣି ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଲେ ସୈନ୍ୟଛାଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଦେଶର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଏଠାରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବନ୍ଦୀଶାଳା ରୂପେ ଦୁର୍ଗକୁ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହା ହେଲା ଓଡ଼ିଶାର ତଥା ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ । ଏମିତି ହେଲା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଅପମାନିତ ।

ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶୁଣାଗଲା “ହାୟ” “ହାୟ” । କିଏ କହିଲା ଆଜି ଯେ ରାଜେନ୍ଦ୍ରାସନେ, କାଲି ସେ ଫକିର !

ଅବିନାଶବାବୁ କହିଲେ - ଆହୁରି ଦୁଃଖ ଓ ପରିତାପର ବିଷୟ ହେଲା ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗକୁ ଭାଙ୍ଗି ତାର ପଥରକୁ ରାସ୍ତା ଓ ପକ୍ଳାଘର ତିଆରିରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଲଗାଇଥିଲେ । କଳିକତାର ମିଲିଟାରୀ ବୋର୍ଡ଼ ପ୍ରଥମେ ରାସ୍ତା ମରାମତି କାମରେ ଦୁର୍ଗ ପଥରକୁ ବ୍ୟବହାର

କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ତା'ର ପଥରସବୁ ପାରାଦ୍ଵାପର ବତୀଘର, କ୍ୟାଣ୍ଟନମେଣ୍ଟ ରୋଡ଼, ଡାକ୍ତରଖାନା ଘର ତିଆରି ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ପୁଣି ସୁଚନା ମିଳେ ଦୁର୍ଗର ବଳକା ପଥରକୁ ଶହେ ଖଣ୍ଡକୁ ଛଅଟଙ୍କା ଦରରେ ସହରର ଧନୀମାନା ଲୋକଙ୍କୁ ବିକ୍ରୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସୁରିବାକୁ କହି ପକାଇଲେ - ହାୟରେ ଭାଗ୍ୟ ! ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦୁର୍ଗର ପଥରକୁ ପୁଣି ଇଂରେଜ ସରକାର ଶାଗମାଛ ଦରରେ ବିକ୍ରି କରିଦେଲେ ? କି ଲଜ୍ଜାର କଥା ।

ଅବିନାଶବାବୁ କହିଲେ - ଆହୁରି ମଜାକଥା ହେଲା ଯେ ୧୮୨୯ ମସିହାରେ ବନ୍ଧ ବିଭାଗର ଅଧିକାରୀ ସୁଲଜ ଉପର ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ପତ୍ର ଦେଲେ - ମୋ ପାଖରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବହୁ କାରଣ ଅଛି ଯେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଧନରତ୍ନ ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ୨୬/୨୭ ବର୍ଷ ତଳୁ ମରହଟ୍ଟା ଶାସନର ପତନ ହେବାଠାରୁ ଏଠାରେ ଏଇ ସମ୍ପଦ ଜମା ହୋଇ ରହିଛି । ସେ ସେହି ସମ୍ପଦକୁ ଦଖଲ କରିବାକୁ ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଯଦି ସରକାର ତାଙ୍କୁ ସେଇ ଧନରତ୍ନକୁ ପୁରସ୍କାର ଆକାରରେ ଦେବେ, ତେବେ ସେ ଏହାକୁ ଖୋଳିବା କାର୍ଯ୍ୟର କଷ୍ଟ, ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ବିପଦ ଆପଦ ସବୁକୁ ନିଜ ଉପରକୁ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଖୋଳାତଡ଼ା କରି ସେଇ ଅଧିକାରୀ କ'ଣ ପାଇଲେ ତା'ର କିଛି ହିସାବ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ସୁରବୀରୁ ପଚାରିଲେ - ସରକାରୀ କାମ କ'ଣ ଏମିତି ଘରୋଇ ଭାବରେ କରାଯାଇପାରେ ? ଜଣେ ଅଧିକାରୀର ମନମୁଖୀ କାମକୁ ଅନୁମତି ମିଳିଥିଲା ?

ଅବିନାଶବୀରୁ କହିଲେ - ଅନୁମତି ମିଳିଥିଲା କି ନାହିଁ ତା'ର ସୂଚନା ମିଳେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ୧୮୯୬ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏକ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକରେ “ରାଜଧାନୀ କଟକରେ ସୁଲଜଙ୍କ ଏଇ ଧନରତ୍ନ ଲୁଟିକଥା ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଥିଲା ।” ସେଥିରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଅଧିକାରୀ ଲୋକଙ୍କ ଶୁଣାକଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପୋତାଧନ ସନ୍ଧାନରେ ଲାଗିଥିଲେ । ମଙ୍ଗଳାବାଗର ପଞ୍ଚୁ ମହାରଣା ନାମକ ଜଣେ ବଣିଆ ଏଥିରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହା ଖୋଲା ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ମାଟିତଳୁ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ବାହାରିଲା । ତା'ଭିତରେ କେତେକ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା । ଗୋଟିଏ କୁଅର ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା ।

୧୮୫୬ ମସିହାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଆର୍. ଏନ୍. ସୋର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ମୁଖ୍ୟଯନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ - ଦୁର୍ଗ ଭଙ୍ଗା ବନ୍ଦ ରଖାଯାଉ । ଦୁର୍ଗ ଭିତରର ଖୋଲାସ୍ଥାନ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ୍ । ଯେଉଁ ଗମ୍ଭୁଜଗୁଡ଼ିକରୁ ପଥର କାଢ଼ି ନିଆଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବହଳିଆ ପଙ୍କ ବୋଳି ଦେଇ ତା ଉପରେ ଘାସ ରୋପଣ କରାଯାଉ । ଆମ ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତିଟିକୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଅସଭ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ଅଧିକାରୀମାନେ ଧ୍ୱଂସ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ଶେଷରେ ଅବିନାଶବାବୁ କହିଲେ - ଆପଣମାନେ ବହୁକଥା
ଶୁଣି ଶୁଣି ହାଲିଆ ହେବେଣି । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ତାଙ୍କର “କାରା
କବିତାରେ” ମନରେ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଓ ଅଶାନ୍ତର ସହିତ ଗାଇଥିଲେ,

“ଦେଖୁଥିବ ତହିଁ ବାରବାଟୀ ଦଶା
କି ବେଦନା ଥିବ ମରମେ ବାଧୁ
ଉତ୍କଳୀୟ ବୀର ବିହାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ
ଏବେ ସେ ଉତ୍କଳ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ସମାଧି ।”

ଦାସେ ଆପଣେ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ବୀରତ୍ବର
ସେଠାରେ ସମାଧି ଘଟିଛି ।

ନରହରିବାବୁ ଭଲ ଚାଷୀ ସିନା, ତାଙ୍କର ସବୁକଥା ଭଲ ମନେ
ରହେ । ତାଙ୍କ ମନ ଥୟ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟ ଗାଇବାରେ ଲାଗିଲେ
ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଦିନ ବାରବାଟୀ ଦର୍ଶନ କବିତାଟିରୁ ।

“ଏହି ଯେ ସମ୍ମୁଖେ ବାରବାଟୀ ପଦା
ଭାଙ୍ଗିଅଛି ଯହିଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଗଦା ।
ଥିଲା ଯେହୁ ବୀର-ବିହାର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ
ଭ୍ରମେ ତହିଁ ଆଜି ଶ୍ବାନ - ଶିବାଗଣ ।
ଶୁଭ୍ରଶୈଳସମ ବିଶାଳ ସଉଧ
ଶିରଟେକି ଦିନେ ଭେଦିଣ ବଉଦ ।
ଗନ୍ଧାର ଗରବେ ହୋଇଥିଲା ଠିଆ
ଦେଖୁ ଯାହା ଥରୁଥିଲା ଶତ୍ରୁ-ହିଆ ।
ଆହା ଏବେ ତହିଁ ସୁପାକାରେ ମାଟି

ବିଲୋକି ହୃଦୟ ଯାଏ ସିନା ପାଟି ।

ଦେଖୁଲୁ କିପରି କହ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ

ବାରବାଟୀ ଯେବେ ହେଲା ଶିରାହୀନ ।

ଏତିକିରେ ସମସ୍ତେ ତାଳିମାରି ଚଉଦିଗ କମ୍ପାଇଦେଲେ ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସାଥରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସବୁରି
ମନରେ ଗର୍ବ ଓ ଆନନ୍ଦ ଭରିଗଲା ।

ଚାଲ ଦେଖୁଯିବା ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ

ଶରତ ରତ୍ନର ମନଲୋଭା ଶୀତଳ ସକାଳ । ଚଉଦିଗରେ ସବୁଜିମା
ଖେଳିଯାଇଛି । ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ନିର୍ମଳ ଦିଶୁଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
କିରଣ ଗଛଲତା, ନଦୀନାଳ, ବଣପାହାଡ଼, ବିଲବାଡ଼ିର ଧାନକ୍ଷେତ
ଉପରେ ବିଞ୍ଚି ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଚାଷୀଭାଇମାନଙ୍କୁ ସାଥରେ ନେଇ ଗୋଟିଏ
ବସ୍ତରେ ବସିଲେ । କାରଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦାବି ହେଲା - “ଆମେ
ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଦେଖୁବୁ ।” ବେଶୀ କିଛି ଦେଖିବାର ନାହିଁ ବୋଲି
ଯେତେ କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁରୋଧ “ଯାହା ଥାଉ ପଛେ
ଆମେ ସେ ବୀର ମାଟିରେ ପାଦ ଦେଇ ଧନ୍ୟ ହେବୁ । ସେଠାର ଧୂଳି
ମଥାରେ ମାରି ଆମେ ଆନନ୍ଦ ପାଇବୁ ।”

ଶେଷରେ ଆଜି କଟକ ଯାଇ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ଘେରାଏ ବୁଲି
ଆସିବା । “ଏବେ କ’ଣ ସବୁ ଅଛି, ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନଟିର ଅବସ୍ଥା
କ’ଣ ହୋଇଛି, ଆମେ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିବା ।”

ସୁରବାରୁ ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା କଥାକୁ ଦୋହରାଇଲେ -

ଯାହା ନଦେଖିବ ବେନି ନୟନେ

ପରତେ ନୟିବ ଗୁରୁ ବଚନେ ।

ଆପଣମାନେ ଆମର ଗୁରୁ ବୋଲି ଏତେ କଥା କହିଲେ -

“କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଆମେ ନ ଦେଖିଲେ ଆପଣମାନଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁ ସିନା, କ୍ଷଷ୍ଟ ଧାରଣା ହେବ ନାହିଁ ।”

କଟକର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅଧିକାରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ସେମାନଙ୍କ ସାଥରେ ରହିଲେ । ସେ ଭଲ କରି ବୁଝାଇଦେଲେ । ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ତଳର ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଆମ ଜାତିର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବ । ସେଠାରେ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ସେତେବେଳେ ଥିଲା ଏକ ବିସ୍ମୟ । ତାର ନିର୍ମାଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ବିଦେଶୀ ଭ୍ରମଣକାରୀ, ଐତିହାସିକ, ରାଜଦୂତମାନେ ଆସିଏହି ଦୁର୍ଗର ଚମତ୍କାରିତାକୁ ଉଚ୍ଚପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେତେକ ଇଂରେଜ ଅଧିକାରୀ ବର୍ବରତା ଓ ଧନ ଲୋଭ ଯୋଗୁଁ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି, ଖୋଳିତାଡ଼ି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ । ଭଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ବି ଆମେ ଦେଖି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତେ । ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ତା’ର ପୁନଃନିର୍ମାଣ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାହା ମାଟି ପଥର ଗଦାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ଯାହାକୁ ନେଇ କିଛି ଗଢ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ । ଗଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ତା’ର ଐତିହାସିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ମହିମା ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ୧୮୦୩ ମସିହା ବା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦଖଲ ଯାଏ ଅତୁଟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ସାହେବମାନେ ତାଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ “ମକନ୍ଦର” କିମ୍ବା

“ମାଳକନ୍ୟା” । ବୁଢ଼ନ ନାମକ ଜଣେ ସାହେବଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ରାଜାଙ୍କର ଦରବାର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଓ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା । ବୁଢ଼ନ ଏହାକୁ ନିଜେ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ସେଠାରେ ରହୁ ନଥିଲେ ବୋଲି ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ସୁରବାବୁ କହିଲେ - ଆଗେ ପରା ରାଜାମାନେ ସଦାବେଳେ ରହିବା ସ୍ଥାନ ବଦଳାନ୍ତି । ଜଣେ ଜଣେ ତ ପ୍ରତି ରାତିରେ ଏକ ନୂଆ ଜାଗାରେ ରହୁଥିଲେ । ଏକଥା ବିଦେଶୀ ସାହେବ ଲୋକେ ଜାଣିବେ କିପରି ? ସେତେବେଳେ ତ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଏକଥା ଗୁପ୍ତ ରଖୁଥିବେ ।

ନରହରିବାବୁ କହିଲେ - ରାଜା ସିନା, କି ହଜରାଣିଆ ଜୀବନ ହେ ! ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ତ ବିରାଡ଼ି ଛୁଆ ପରି କରୁଥିବେ ।

ସମସ୍ତେ ହସି ଉଠିଲେ । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ କହିଲେ - ଆପଣମାନେ ରାଜାରାଣୀଙ୍କ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ବୁଝୁଥିବାରୁ ବହୁତ ଧନ୍ୟବାଦ । ସେଥିପାଇଁ ପରା କୁହାଯାଏ - ରାଜାଙ୍କ ମୁକୁଟ, କଣ୍ଠର ମୁକୁଟ ଶାନ୍ତି ନ ଥାଏ । ସୁରବାବୁ କହି ପକାଇଲେ - ସବୁ ଧନୀ ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସେୟା । ସେମାନଙ୍କ ମନ ସଦା ଉଛନ୍ନ । ବାହାର ସୁନ୍ଦର, ଭିତର ପୋଲ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ ପୁଣି କହିଲେ - ମଟ ନାମକ ଆଉ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଲେଖକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ - ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ରାଜ ଉତ୍ଥାସ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ, ଇଂଲଣ୍ଡ ରାଜାରାଣୀଙ୍କ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଉଚ୍ଚଶ୍ଚର କ୍ୟାସଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ବୃହଦାକାର ଥିଲା । ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ସେହି ନବତଳ

ପ୍ରାସାଦକୁ ଯାହା ଲୁଚିପାଟ କଲେ । ଶୁଣା କଥାରେ ବା ସନ୍ଦେହ କରି ପୋତାଧନ ଆଉ ଗୁପ୍ତଧନ ଖୋଜିବାରେ ଚାରିଆଡ଼େ ଖୋଲାତଡ଼ା କଲେ । କଣ ସବୁ ପାଇଲେ, କ'ଣ ସବୁ ନେଲେ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତା'ର କିଛି ସୂଚନା ମିଳେ ନାହିଁ । ସେଇ ଖୋଲା ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ମିଳିଥିଲା ସୁକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ବିରାଟ ଦୀପଦାନୀ, ଯାହା କୌଣସି ବିଶାଳ ଓ ସୁରମ୍ୟ ସୌଧରେ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିଲା ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।

ଖର୍ଲିଙ୍ଗ ସାହେବଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗର ପରିସର ଥିଲା ଲମ୍ବରେ ୨୧୫୦ ଓ ଓସାରରେ ୧୮୦୦ ଫୁଟ । ବର୍ଗାକାରର ଏହି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଞ୍ଚବଡ଼ ପ୍ରାଚୀର ଘେରି ରହିଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗମ୍ଭୁଜ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଦୁର୍ଗର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ମୀନାର ଉପରେ ଏକ ପତାକାସ୍ତ୍ରମ୍ଭ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା । ୧୮୩୮ ମସିହାରେ ଏହା ଥିଲା ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ଏକ ପାର୍ସି ଶିଳାଲେଖାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ପାହାଡ଼ ପରି ଉଚ୍ଚ ଏହି ମୀନାର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ସେନାପତି ମୋହନ ସିଂହଙ୍କ ଆଦେଶରେ । ଏଠାରେ ଥିବା ଗମ୍ଭୁଜଗୁଡ଼ିକରେ କମାଣ ରଖିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଥିଲା ।

ଏବେ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦର ଚିହ୍ନବର୍ଷ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଯାହାସବୁ ଦେଖିବେ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ପଥର ଓ ଧାତବ ପଦାର୍ଥମାନ ଆଉ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗ ମଝିରେ ମାଟିଗଦା ପାଖରେ ଏକ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଭଗ୍ନ ମାଟିଗଦାମାନ ଦେଖିଲେ ମନ ଦୁଃଖକଷ୍ଟରେ ଭରିଯାଏ । ପାଟିରୁ ବାହାରି ପଡ଼େ - କି ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ, କି ହୋଇଛି ଆଜ ।

ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ଥିଲା । ଏହି ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ (ଦୁର୍ଗେଶ୍ଵରୀ) ପ୍ରାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଚଣ୍ଡୀଦେବୀ ଏଠାରେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏବେ ଖୋଳା ଯାଇ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଏକ ବାଲିସ୍ତରର ମୂଳଦୁଆଟି ଏକ ମନ୍ଦିରର ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ସେହି ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଛଅ ଲଦା ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥରର ନିଆଁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତା' ଉପରେ ଧଳା ତୁନପଥର ବସାଯାଇ ଦେଉଳଟି ତୋଳାଯାଇଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଭିତରେ ପାଖା ପାଖି ତୁନ ପଲସ୍ତରା ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ମାଟି ଉପରୁ ଏହି ନିଆଁର ଉଚ୍ଚତା ୩.୫ ମିଟର । ଏହି ମନ୍ଦିରର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୧.୫ ମିଟର । ବ୍ରିଟିଶ ସମୟରେ ଖୋଳାଖୋଳି ଭିତରେ ପଥର

ଭଜା ଯାଇଛି, ଆଉ ଯାହା ସବୁ ମନ୍ଦିର ଭିତରୁ ବାହାରିଥିବ ଚୋରି ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ପରେ ଖୋଳାଯିବାରୁ ମନ୍ଦିର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୩ ମିଟର ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ଉପରେ କୁହାଯାଇଥିବା ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥରର ନିଆଁ ପାଖରୁ ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥର ତିଆରି ଏକ ପାତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ଯାହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୭ ମିଟର ଜଣାପଡ଼େ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଆକବର ଦିଲ୍ଲୀରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ସେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ବୀରତ୍ଵ ଓ ସାହସ ସଂପର୍କରେ ଶୁଣି ଓଡ଼ିଶା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ନ କରି ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ବଙ୍ଗ ନବାବଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯିବା ଭିତରେ ଦୁଇଜଣ ବିଶ୍ଵାସଯାତକ ଶିଖି, ମନାଇଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ କଳାପାହାଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସାହସ କରିଥିଲା । କଳାପାହାଡ଼ କଥା ଆପଣମାନେ ଜାଣିଥିବେ । ସେ ବଙ୍ଗର ନବାବଙ୍କ ସେନାପତି ଥାଇ ତାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲା । ସେ ନିଜେ କିନ୍ତୁ ଥିଲା ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ତାକୁ ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ ହେବାରୁ ରାଗିଯାଇ ସେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିରମାନ ଲୁଟ୍ କଲା ଆଉ ମନ୍ଦିର ମୂର୍ତ୍ତିସବୁ ଭାଙ୍ଗି ଚୁରମାର କରିଦେଲା ।

ସୁରବାରୁ ଅବାକ ହୋଇ ପଡ଼ାରିଲେ - କଳାପାହାଡ଼ ରାଗରେ ଏମିତି କଲା ଆମେ ବୁଝିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଏ ଶିଖି, ମନାଇ କିଏ ? ସେମାନେ କେଉଁଠାର ଲୋକ ? କ'ଣ କଲେ ?

ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲେ - ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ରାଜାଙ୍କର ଦୁଇଜଣ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଭାଇ ଶତ୍ରୁତା କଲେ । ସେମାନେ ଶିଖି ଓ ମନାଇ ମହାପାତ୍ର । ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ସେମାନେ ରାଗିଯାଇ, ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲାବେଳେ କଳାପାହାଡ଼କୁ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ସୁବିଧାଜନକ ରାସ୍ତା ବତେଇ ଦେଲେ । ଫଳରେ ବଙ୍ଗ ନବାବ ସୁଲେମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷ ସେନାପତି ରୂପେ କଳାପାହାଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରି ଦେଉଳ ଓ ଦେବାଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତିମାଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗି ହାଣି ଧ୍ବଂସ କରିଦେଲା । ରାଜା ନ ଥିବାରୁ ତାକୁ କେହି ବାଧା ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ସୁରବୀରୁ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିଲେ - ଆରେ ସେଥିପାଇଁ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋତ୍ରମାରୁକୁ ଶିଖି, ମନାଇ ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେମାନେ ଏ ଘର ମାଉସୀ ସେ ଘର ପିଉସୀ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷ ଦିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ବନ୍ଧୁ ପରିଜନ କ'ଣ ଜାତିର ବହୁ କ୍ଷତି କରି ବସନ୍ତି ।

ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନ ସୁଲେମାନ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ରହିଲେ । ବୀର ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ରକ୍ତରେ ଗଡ଼ା ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବିଳାସ ଭବନ ହେଲା । ୧୫୭୪ ମସିହାରେ ଆକବର, ସେନାପତି ମୁନିମ୍ ଖାଁ ଓ ତୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସୁଲେମାନଙ୍କ ଘୁଅ ଦାଉଦ୍‌ଙ୍କ ଶିର କାଟି ଓଡ଼ିଶାକୁ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଲେ ୧୫୯୦ ମସିହାରେ । ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଆକବରଙ୍କ ଅଧୀନକୁ ଆସିବାରୁ ତାଙ୍କର ବହୁଦିନର ସ୍ୱପ୍ନ ସାଫଳ ହେଲା ।

୧୬୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବା ରୂପେ ଗଠିତ ହେଲା । ବଙ୍ଗ ସୁବାର ସୁବେଦାର ଲାଲବେଗ କୁଲି ଖାଁ ଓଡ଼ିଶା ଆସିବା

ସମୟରେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ନାମାନୁସାରେ
ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକ ପାଖ ଲାଲବାଗର ନାମକରଣ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କୁ ନେଇ
ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା, ଯାହା ଆମ ଇତିହାସ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ, ଭକ୍ତି
ଧାରାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସେହି ଘଟଣାଟି ଏବେ କହୁଛି, ସିନେମା
ଓ ନାଟକର କାହାଣୀ ପରି ଲାଗିବ ।

ଦିନେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଦାଣ୍ଡମୁକୁନ୍ଦପୁରଠାରେ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀରେ
ଜଣେ ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସ୍ନାନରତ ଥିଲେ । ସେଇ ସମୟରେ ସେ
ବାଟରେ ଲାଲବେଗ କୁଲି ଖାଁ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଯାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ
ସୈନ୍ୟମାନେ ସାଥରେ ଚାଲିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଲାଲବେଗଙ୍କ ଆଖି
ପଡ଼ିଗଲା ବାଲ୍ୟ ବିଧବାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ରୂପଶ୍ରୀ ଉପରେ । ସେ ତାଙ୍କୁ
ଘୋଡ଼ାରେ ବସାଇ ଜବରଦସ୍ତି କଟକ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗକୁ ନେଇଗଲେ ।
ବିଧବାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ନେଲା ଏକ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ, ଯେ ପରେ ଭକ୍ତ
ସାଲବେଗ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଯେଉଁ ସରସ ଭକ୍ତି ସଂଗୀତମାନ ରଚନା କରିଛନ୍ତି,
ତାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପଦ ମନେ ପକାଇଦେଇଛି ।

“ଆହେ ନୀଳ ଶଇଳ ପ୍ରବଳ ମଉ ବାରଣ
ମୋ ଆରତ ନଳିନୀ ବନକୁ କଲ ଦଳନ
ଗଜରାଜ ଚିନ୍ତା କଲା ଥାଇ ଘୋର ଜଳେଣ !
ଚକ୍ରପେଷି ନକ୍ରନାଶି ଉଦ୍ଧରିଲ ଆପଣ ।”

ସୁରବାବୁଙ୍କ ତୁଣ୍ଡ କି ଏଥିରେ ଥୟ ଧରେ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ଚମକାଇ ଗାଇ ଉଠିଲେ ତାଙ୍କ ମନେ ରହିଥିବା ଗୋଟିଏ ମଧୁର

ଜଣାଣ -

“ଜଗନ୍ନାଥ ହେ କିଛି ମାଗୁନାହିଁ ତୋତେ
ଧନ ମାଗୁନାହିଁ ଜନ ମାଗୁନାହିଁ
ମାଗୁଛି ଶରଧା ବାଲିରୁ ହାତେ ।
ଆନ ଦରଶନେ ନଲୋଡ଼େ ମୋ ମନ
ଏକା ତୁମ ଦେଖା ବିନା
ଶୁଣିବାକୁ କାନ ନଇଛଇ ଆନ
ତୁମ ଚରିତ କାମନା”

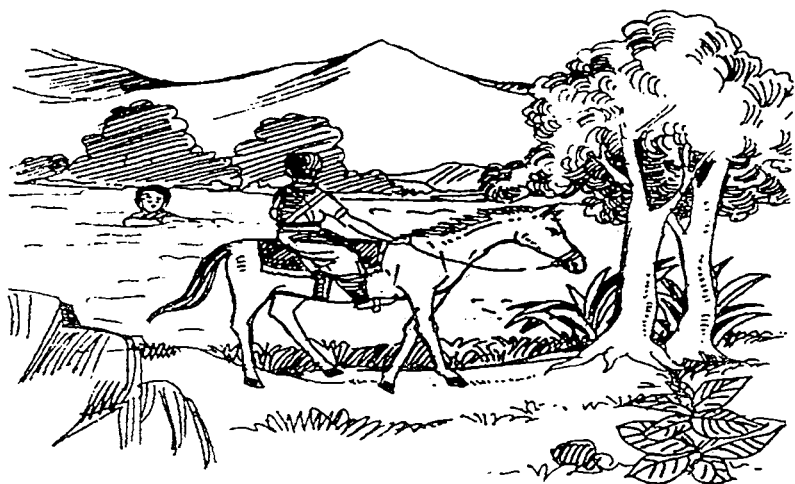
-ସମସ୍ତେ ତାଳି ମାରିଲେ ।”

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାରୁ କହିଲେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଏତେ ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତ
ଯେ ରଥରେ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ରଥ ଅଟକି ରହୁଥିଲା । ଥରେ
ସେ ଗୋଟିଏ ଦୂରସ୍ଥାନରୁ ଫେରୁଫେରୁ ବିଳମ୍ବ ହେଲା । ସେଦିନ
ରଥଯାତ୍ରା । ତେଣୁ କାଳିଆ ଠାକୁରଙ୍କୁ ସେ ଜଣାଇଲେ -

“ଜଗବନ୍ଧୁ ହେ ଗୋସାଇଁ
ମୋହ ଯିବା ଯାଏ
ନନ୍ଦିଘୋଷେ ଥିବ ରହି ।”

ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଭକ୍ତଙ୍କର କି ଅଧିକାର ! କି ଦାବି !

ହିନ୍ଦୁ ଗଜପତି ରାଜା ସାଧାରଣତଃ ଜଗନ୍ନାଥପ୍ରେମୀ ଏବଂ ତାଙ୍କ
କର୍ମପୀଠ ଓ ବାସସ୍ଥାନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିର ରହିଥାଏ । ତେଣୁ
କଟକ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ
ହୋଇଥିବ । କେତେକଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହୁଏତ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅମଳରେ

ସେହି ମନ୍ଦିର ଭଙ୍ଗାଯାଇ ବା ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ମସଜିଦ୍
ଗଢ଼ାଯାଇଛି । ସେ ତ ଅନୁମାନର କଥା । ପ୍ରମାଣ ତ କିଛି ନାହିଁ ।

୧୭୩୪ ମସିହାରେ ବଙ୍ଗର ନବାବ ସୁଜାଉଦ୍ଦିନ ନିଜ ଜ୍ଞାତ୍ ଦ୍ଵିତୀୟ
ମୁର୍ସିଦ କୁଲି ଖାଁଙ୍କୁ ନାଏବ ନବାବ କରି ଓଡ଼ିଶା ପଠାଇଲେ । ସେ
ବେଶାଦିନ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହେଲେ ତାଙ୍କରି ସୁନ୍ଦର ଝିଅ ସୌରିଆ
ବା ରେଜିଆକୁ ଦେଖି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହିଲେ ।
ଏଥିପାଇଁ ସେ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେ ମୁସଲମାନ
ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ ଏବଂ ନିଜର ମାନସମ୍ମାନ ହରାଇ ଶେଷରେ
ଗଜପତି ଆସନ ଆଉ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ।
ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ନାମ ହେଲା ହାଫିଜ କାଦରବେଗ୍ ।

ସୁରବାରୁ କହି ପକାଇଲେ, - ହାୟରେ ଭାଗ୍ୟ ।

ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁଥର କରାଯାଇଛି ।
୨୦୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ଵ ବିଭାଗ

ଦ୍ଵାରା ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଭାବରେ ସବୁ ଖୋଳା ଯାଇଥିଲେ
 ଅନେକ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, ମୂଲ୍ୟବାନ ସାମଗ୍ରୀ, ଧନରତ୍ନ ଆଦି ମିଳିଥାନ୍ତା ।
 କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବର୍ବର ବାରିକମିଷ୍ଟ୍ରୀ, କର୍ମଚାରୀ ଓ
 ଅଧିକାରୀମାନେ ମନ ଇଚ୍ଛା ସବୁ ଖୋଳିତାଡ଼ି ଯାହା ପାଇଲେ ତାହା
 ନେଲେ । ତାର କିଛି ହିସାବ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏଥର ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍
 ଭାବରେ କରାଗଲା ଆଉ ଯାହା ମିଳିଲା ତା'ର ଏକ ତାଲିକା କରାଗଲା ।
 ମାତ୍ର ଏହି ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କଲା ଜବରଦସ୍ତି କରି ତୋଳା
 ଯାଇଥିବା ଘରଦ୍ଵାର, ଅଫିସ୍ ଆଦି । ଏହାଛଡ଼ା ସତ୍ୟବ୍ରତ ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ ଓ
 ଜବାହରଲାଲ ଜନ୍ମଭୋର ଷ୍ଟାଡ଼ିୟମ ପରି କେତୋଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ବାରବାଟୀ
 ଦୁର୍ଗ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଦୁର୍ଗ ପରିସର ନିଷିଦ୍ଧାଞ୍ଚଳ ବୋଲି
 ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ତରଫରୁ
 ଏହାର ଅମାନ୍ୟ ହୋଇଛି । ଖନନ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଦୁର୍ଗ
 ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ବିରାଟ ହାତୀର ଅସ୍ଥି ମିଳିଥିଲା । ୧୯୮୯ ମସିହାରେ
 କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଥରେ ଖୋଳାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ
 ନବତଳ ପ୍ରାସାଦର ଅଂଶ ଗଙ୍ଗ ବଂଶ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରର
 ଅଂଶ, ବହୁ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ପଥର, ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଶାହାଜାହାନଙ୍କ
 ସମୟର ରୂପାମୁଦ୍ରା, ତୋପଗୁଳା, ଗଣେଶ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ହନୁମାନଙ୍କ ପଥର
 ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି, ପୋଡ଼ାମାଟିର ପାତ୍ର ଆଉ ନାନା ପ୍ରକାର ପଥର ତିଆରି
 ପଦାର୍ଥ ମିଳିଥିଲା ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅଧିକାରୀ କହିଲେ - ପୂର୍ବତନ ବିଚାରପତି ହରିହର
 ମହାପାତ୍ର ଏହି ଦୁର୍ଗ ଖନନ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ

ଦାବି କରିଥିଲେ । ଭାରତ ସରକାର ଏହି ଭଙ୍ଗା ଦୁର୍ଗ ସଂରକ୍ଷିତ କାର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ଘୋଷଣା କଲେ । ୨୦୦୩ ମସିହାରେ ପୁଣି ଏହି ଦୁର୍ଗ ଖୋଳା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୁର୍ଗଠାରୁ ୧୦ ମିଟର ଦୂରରେ ନୂତନ ଏକ ହାତୀ କଙ୍କାଳ ମିଳିଥିଲା । ବହୁ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ପଥର, ଟେରାକୋଟା ପଦାର୍ଥ ଆଦି ମଧ୍ୟ ସେହି ଖୋଳାସ୍ଥାନରୁ ମିଳିଥିଲା । ସେଇ ହାତୀ କଙ୍କାଳରେ ରାସାୟନିକ ଲେପ ଲଗାଯାଇ ସିଲଦିଆ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାଞ୍ଚୋଟି ବାକ୍ସରେ ସଜାଇ ରଖାଯାଇଛି । ଯେତେବେଳେ ହାତୀ କଙ୍କାଳ ଖୋଳା ଜାଗାରୁ ବାହାରିଲା, ଶହ ଶହ ଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ସୁରବୀରୁ ପଚାରିଲେ - ହାତୀ କଙ୍କାଳକୁ ସଜାଇ, ଠିଆ କରିଥିଲେ, ଆମ ଭଳି ଦେଖାଳିମାନେ ଦେଖୁଥାନ୍ତେ । ବାକ୍ସରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଲେ କ'ଣ ଲାଭ ହେଲା ?

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅଧିକାରୀ ବୁଝାଇଦେଲେ - ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିନାହିଁ । ଏକାବେଳେ ସବୁଜାଗା ଖୋଳିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବର୍ଷାଋତୁ ଆଦି ଅଧିକ ହେଲେ ଖୋଳା କାମ କରିବା କଷ୍ଟକର । ସବୁ ସ୍ଥାନ ଖୋଳା ହେଲେ ଆଉ କିଛି ପଦାର୍ଥ ମିଳିବ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଳାଯାଇ ଯାହା ମିଳିଛି ତାହା ନାନା ସ୍ଥାନରେ ସାଇତା ହୋଇ ରହିଛି । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେସବୁ ଗୋଟିଏ ଯାଦୁଘରେ ବା ମ୍ୟୁଜିୟମ୍‌ରେ ରଖାଯିବ ।

ତା'ପରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ହିନ୍ଦୁରାଜା ଓ ପ୍ରଜାମାନେ

ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀକୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଶିଳାଲିପିରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜାପାଉଥିଲେ । ଅନ୍ୟଠାରେ ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା କରାଯାଏ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପଥରରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ଗଡ଼ଚଣ୍ଡୀ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ଆଗେ ବଣଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ । ସେଠାରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ହାତହତିଆର, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, ପାଇଖାନାର ମୂଳଦୁଆ ଆଦି ମିଳିଥିଲା । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ମସଜିଦ୍ ଅଛି । ରାଣୀ ପୋଖରୀ ନାଁରେ ଏକ ପୋଖରୀ ରହିଛି । ସେହି ମସଜିଦ୍ ବୋଖାରୀ ବାବାଙ୍କର ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନମାନେ ସେଠାରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଏସବୁ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ସୁରବାବୁ ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲେ ।

Name of the Books

Sl. English	Odia
1. Panchamruta	ପଞ୍ଚମୃତ
2. Ama Odisha	ଆମ ଓଡ଼ିଶା
3. Water borne Diseases	ଜଳ ବି ରୋଗର ବାହକ
4. Dhanu Yatra	ଧନୁଯାତ୍ରା
5. Ama Gita Ama Mita	ଆମ ଗୀତ ଆମ ମିତ
6. Bhima Bhoi	ଭୀମ ଭୋଇ
7. Ama lokabandhu Gopabandhu	ଆମ ଲୋକବନ୍ଧୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ
8. Asa bulijiba durga barabati	ଆସ ବୁଲିଯିବା ଦୁର୍ଗ ବାରବାଟୀ
9. Dharmapada	ଧର୍ମପଦ
10. Kalahandi ra loka katha	କଳାହାଣ୍ଡିର ଲୋକକଥା
11. Maja Ganita (Funny math)	ମଜା ଗଣିତ
12. Sangrami Banabasi	ସଂଗ୍ରାମୀ ବନବାସୀ
13. Julu's Space Tour	କୁଲୁର ଆକାଶ ବୁଲ
14. Baxi Jagabandhu	ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ
15. Chithi	ଚିଠି
16. Bipadar bandhu	ବିପଦର ବନ୍ଧୁ
17. Helen Keller Stories and others	ହେଲେନ୍ କେଲର ଓ ଅନ୍ୟ
18. Tara raija katha	ତାରା ରାଜକ କଥା
19. Fuggy	ଫୁଗ୍ଗି
20. Bibartanaru banar nara	ବିବର୍ତ୍ତନରୁ ମାନବ ନର
21. Ame photo senthesis bisayare kipari janile?	ଆମେ ଫଟୋସିନ୍ଥେସିସ୍ ବିଷୟରେ କିପରି ଜାଣିଲେ ?
22. Ame anka bisayare kipari janile?	ଆମେ ଅଙ୍କ ବିଷୟରେ କିପରି ଜାଣିଲେ ?
23. Dhup	ଧୂପ
24. Gyana o charitra	ଜ୍ଞାନ ଓ ଚରିତ୍ର
25. Prerana	ପ୍ରେରଣା
26. Akasa Nila Dise Kahinki	ଆକାଶ ନୀଳ ଦିଶେ କାହିଁକି
27. Sathi Bigyani KARVAR	ସାଥୁ ବିଜ୍ଞାନୀ କାର୍ବର
28. Razia Ka Kamal	ରେଜିଆର କମାଲ
29. C V Raman	ସି.ଭି. ରାମଣ
30. Howdid we find out about vitamins	ଆମେ ଭିଟାମିନ୍ ବିଷୟରେ କିପରି ଜାଣିଲେ ?

ଭାରତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି, ଓଡ଼ିଶା

ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଏକତା ଓ ଆବୃତ୍ତିଭରଣୀକତା ପାଇଁ

ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାକ୍ଷରତା ମାଧ୍ୟମରେ ନିରନ୍ତର ପ୍ରୟାସ

ସମାଜରେ ବ୍ୟାପୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ ଅଜ୍ଞାନକୁ ଦୂର କରି ନ୍ୟାୟ, ସମାନତା ଓ ସହଯୋଗ ଉପରେ ଆଧାରିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ଏକ ସହଯୋଗପୂର୍ଣ୍ଣ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ନିର୍ମାଣ କରିବା ଓ ତାକୁ ମଜବୁତ କରିବା କାମରେ ସକ୍ରିୟ ଥିବା (୨୫ ଟି ରାଜ୍ୟରେ ଓ ୩୦୦ ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରରେ) ଏକ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ ହେଉଛି ଭାରତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି ।

ଦେଶବ୍ୟାପୀ ସାକ୍ଷରତା ଅଭିଯାନ ପାଇଁ ୧୯୮୯ ବର୍ଷରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏହି ସଂଗଠନର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜନତାକୁ ନିଜର ଦୂରାବସ୍ଥାର କାରଣ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାକୁ ତାର୍କିକ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ କରିବା । ଏଥିପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଲୋକପ୍ରିୟ କରିବା ।

କଳା, ସଂସ୍କୃତି, ଗୋଷ୍ଠୀ, ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ, ଜନସଚେତନତା ଅଭିଯାନ, ଅଧିବେଶନ ଆଦି ମାଧ୍ୟମରେ ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟାପୁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କୁନୀତି ଓ ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସମାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ଅଟେ ।

ଆସନ୍ତୁ ଏହି ଅଭିଯାନରେ ସାମିଲ ହେବା ଏବଂ ସୁଖମୟ ସଚେତନ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଭବିଷ୍ୟତ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ।

ଭାରତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ସମିତି, ଓଡ଼ିଶା